

навіть по кілька акаунтів у кожній соціальній мережі, щоб мати можливість «надягати» різні соціальні маски [2].

Найвищий відсоток залежності від соцмереж спостерігається серед користувачів, чиє життя досить нудне й одноманітне. Розміщуючи на своїй сторінці інформацію, що не завжди відповідає дійсності, вони намагаються створити ідеальний образ для інших користувачів.

Основними ознаками залежності від соціальних мереж є такі:

1) перевірка вхідних повідомлень по кілька разів на день. Подеколи користувачі цілодобово тримають комп'ютер увімкненим, щоб не пропустити жодної новини або повідомлення;

2) багатогодинне «блукання» сторінками всіх друзів;

3) постійне оновлення статусу, розміщення нових фотографій, коментарі з приводу кожної своєї дії;

4) відсутність реальних зустрічей з друзями – спілкування виключно в соціальних мережах;

5) бажання пограти в додатки перетворюється на протистояння із самим собою і змушує відкладати важливі справи;

6) роздратування, якщо з певних причин немає доступу до соцмереж [3].

Гостре почуття самотності – одне з найсильніших переживань підлітка. Саме соціальні мережі надають дитині можливість відчуття, що в неї є багато друзів.

Казміренко Людмила Іванівна,
професор кафедри юридичної
психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
психологічних наук, професор

ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОМЕНТАР ДО СТ. 20 КК УКРАЇНИ

Взаємодія кримінально-правових і юридико-психологічних знань може відбуватися через узагальнення представниками юридичної психології «сигналів» практики про наявність проблемної ситуації; результати такого узагальнення у формі наукових розробок чи пропозицій надають законодавцю й теорії кримінального права. Це мало місце, наприклад,

із проблемою нездатності певної категорії осіб під час учинення злочину *повною мірою* усвідомлювати свої дії та керувати ними. Результатом такої взаємодії стало включення до КК України спеціальної норми (ст. 20 – Обмежена осудність).

Проблема обмеженої осудності не є новою для правозастосовної практики. Так, понад сто років тому (1901 року) була опублікована робота Л. Є. Владимірова «Психологічне дослідження в кримінальному суді» [1, с. 47], у якій автор обґрунтовує ідею *зменшеної осудності* тим, що є випадки, коли злочинець вважається осудним, але за своїм психічним станом не здатен прилаштуватися до первісних вимог співжиття в суспільстві та не спроможний «відповідати з необхідною долею розважливості та помірної енергії на запити життя». На думку дослідника, з розвитком цивілізації кількість таких людей буде збільшуватися, що цілком підтверджується сьогоднішнім. Вимагати від них психічної нормальності «середньої людини», яку передбачає кримінальне законодавство, несправедливо, але й залишати їх без покарання не можна. Ураховувати зменшену осудність потрібно й заради справедливості, і заради суспільної безпеки».

У сучасному категорійно-понятійному обігу поняття «зменшеної осудності» трансформувалося в «обмежену осудність». Наприклад, у статті «Осудність» в «Енциклопедії юридичної психології» зазначено: «Різновидом осудності є обмежена осудність, коли особа не повною мірою усвідомлює фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій чи не повною мірою здатна керувати своїми діями внаслідок психічного розладу. Діагностика обмеженої осудності особи в момент вчинення злочину може розглядатися в суді як обставина, що пом'якшує відповідальність» [2, с. 164].

Таке формулювання видається нам більш вдалим, з огляду на акцентування в ньому на усвідомленні фактичного характеру та суспільної небезпеки (точніше – суспільно небезпечних наслідків) своїх дій. У статті 20 КК України йдеться лише про усвідомлення своїх дій як таких, чого недостатньо. Прикладом є досить численні випадки розведення багать чи підпалювання мотлоху (зокрема й боєприпасів часів Другої світової війни, тополиного пуху тощо) особами з межовими розумовими здібностями (олігофренами чи просто соціально та педагогічно

занедбаними підлітками). Вони цілком усвідомлюють, що розводять вогонь, керують своїми діями, але не передбачають, що це може призвести до суспільно небезпечних наслідків. Наявна розумова недостатність не дозволяє таким особам мислити абстрактно, тобто утворювати ймовірнісні причиново-наслідкові ланцюжки (дія та її можливі наслідки). Зазначену обставину слід ураховувати під час призначення покарання як можливість його пом'якшення, тобто вона є обставиною, що пом'якшує (зменшує) покарання в разі вчинення злочину.

Беззаперечною є важливість новації, передбаченої ст. 20 КК України, водночас, вона потребує уточнення. Зокрема, законодавець не визначає складів злочинів чи категорій осіб, щодо яких вона не може бути застосована, тобто вона нічим *не обмежена*. Такі обмеження закладені, наприклад, у диспозиції ст. 18 КК України – суб'єкт злочину, характерними ознаками якого є: 1) фізична особа; 2) осудна особа; 3) особа, що вчинила злочин у віці, не молодшому за визначений Кодексом (п. 1); ще виразніше обмеження звучить у п. 2 – спеціальний суб'єкт (громадянство, певне посадове становище, виконання певних професійних чи спеціальних функцій).

Якщо проаналізувати поняття «обмежений» із суто лінгвістичних позицій, ми одержимо аналогічний результат. Його синонімом є односторонній, а антонімом – необмежений, багатосторонній. Обмежений – недостатньо широкий, такий, що не виходить за певні межі, виявляється лише в одному напрямі. Саме так коментують поняття спеціального суб'єкта: «суб'єктом злочину одержання хабара (ст. 368 КК України) може бути лише службова особа; суб'єктом військових злочинів – лише військовослужбовці; суб'єктом державної зради (ст. 111) – лише громадянин України» [3, с. 34].

Отже, ст. 20 КК України коректніше було б сформулювати як *зменшену* осудність, саме так, як пропонував свого часу Л. Є. Владимиров. На наш погляд, позиція вченого була прогресивнішою, ніж сучасного законодавця, і стосовно післясудового періоду. Так, нині передбачено лише застосування до обмежено осудних осіб примусових заходів медичного характеру, як і щодо неосудних осіб.

В останньому випадку це цілком виправдано, оскільки притаманні їм розлади психічної діяльності становлять суть

медичного (біологічного) критерію, причому всі вони належать до компетенції психіатрії. До таких категорій осіб, безсумнівно, можуть бути застосовані (і призведуть до стабілізації психічного стану) заходи медичного характеру. Що ж стосується психічних розладів, означених у коментарі до ст. 20 КК України як «аномалії психіки (наслідки психопатії, неврозів, невротичних і неврозоподібних реакцій, зтяжних соматичних захворювань (скажімо, грипу, герпесу), а також психопатоподібні стани, залишкові явища черепно-мозкової травми, глибока акцентуація характеру (тобто посилення певних психічних властивостей, наприклад істерії), хронічний алкоголізм, олігофренія в стадії дебільності тощо)» [3, с. 38], то такі примусові заходи, звичайно, можна застосовувати, але це не завжди доцільно і не розв'язує проблеми, оскільки зменшена осудність не є наслідком психічного захворювання.

Зменшена осудність, на нашу думку, спричиняється недостатнім ступенем психічного опору, необхідного для того, щоб утриматися від учинення діяння, яке становить предмет обвинувачення. Стани психічної недостатності зводять психічний опір на нижчий ступінь, аніж потрібний людині, щоб протистояти злочинним мотивам. Усі ці стани є проміжними між осудністю і неосудністю, вони знаходяться ближче до здоров'я, ніж до хвороби, і психіатри вважають їх здоров'ям. На людей психічно недостатніх все впливає із силою, нездоланною для них: пристрасть, горе, радість, алкоголь.

Зменшена осудність тягне за собою не менш тривале за терміном, але якісно зовсім інше покарання. Воно передбачає відповідне лікування та вживання психопрофілактичних і психокорекційних заходів. Л. Є. Владимиров пропонує застосовувати в таких випадках державну опіку: вона здатна забезпечити суспільну безпеку, створити прийнятні умови для опікуваного. У сучасному науково-практичному розумінні це можна трактувати, насамперед, як необхідність створення спеціалізованих пенітенціарних закладів (або виокремлення в установах виконання покарань спеціальних підрозділів), де особи, визнані зменшено осудними, утримувалися б окремо від інших категорій злочинців для попередження криміналізації, до якої вони схильні. У таких спеціалізованих закладах необхідно створити належні умови не лише для медикаментозного впливу,

а й для організації комплексу спеціалізованих заходів ресоціалізації, передусім – цільового використання психотерапевтичних методів (групових та індивідуальних). Лише після завершення психокорекції таких осіб можна переводити до звичайних установ виконання покарань або ж звільняти, якщо термін позбавлення волі вичерпано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юридическая психология. Хрестоматия / сост.: В. В. Романов, Е. В. Романова. – М. : Юристъ, 2000. – 448 с.
2. Энциклопедия юридической психологии. – М. : ЮНИТИ, 2003. – 607 с.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. – 2-ге вид. – Київ : А.С.К., 2003. – 976 с.

Калиновський Богдан Валерійович,
завідувач кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, доцент

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЕВОЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

У науковій літературі зазначено, що методологія науки, методологія юриспруденції та методологія окремих юридичних наук співвідносяться як загальне, особливе й одиначне, тому кожна юридична дисципліна трансформує загальнонаукові методи, поняття і системи знань згідно з властивостями домінуючих методів і сутності свого предмета. Методологія – це складний багатоступеневий процес пізнання, а отже, у цьому сенсі варто послуговуватися формулюванням «методологічні принципи науки».

На особливості методології дослідження конституційно-правових засад функціонування та розвитку місцевої публічної влади в Україні впливають: 1) комплексний характер дослідження, який визначається тим, що категорія і явище «місцева публічна влада» є інтегративною категорією влади місцевого самоврядування та державної виконавчої влади на